२०६७ सालको जिल्लास्तरीय परीक्षा (कक्षा-८) सुनसरी जिल्लामा सोधिएका नेपाली विषयका प्रश्नपत्रहरूको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत,
स्नातकोत्तर तह (एम.एड.) द्वितीय वर्षको
नेपा.शि.(५९८) को पाठ्यांश
प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

बलराम भट्टराई
एम.एड. दोस्रो वर्ष
त्रि.वि. दर्ता नं. ५५२३- ८६
क्याम्पस रोल नं. १५१ (२०६२/०६३)
परीक्षा सिम्बोल नं. २१४०१४३ (२०६४)
सुकुना बहुमुखी क्याम्पस, इन्द्रपुर, मोरङ

२०६८

निर्देशकको सिफारिस-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, सुकुना बहुमुखी क्याम्पस, इन्द्रपुर मोरङ, नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत एम.एड. दोस्रो वर्षका छात्र बलराम भट्टराईले नेपा.शि.५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत **२०६७ सालको जिल्लास्तरीय परीक्षा (कक्षा-८) सुनसरी जिल्लामा सोधिएका नेपाली विषयका प्रश्नपत्रहरूको अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । लगनशीलताका साथ तयार पारिएको यो शोधपत्र उपयुक्त देखिएकाले मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति २०६८/४/१६

शोधनिर्देशक
उप प्रा. प्रेमप्रसाद भट्टराई
सुकुना बहुमुखी क्याम्पस,
इन्द्रपुर, मोरङ
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालयअन्तर्गत सुकुना बहुमुखी क्याम्पस, इन्द्रपुर मोरङ, शिक्षाशास्त्र सङ्कायका नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपा.शि.५९८ पाठ्यक्रमका निम्ति यस सङ्काय तर्फका छात्र बलराम भट्टराईद्वारा **२०६७ सालमा जिल्लास्तरीय परीक्षा (कक्षा-८) सुनसरी जिल्लामा सोधिएका नेपाली विषयका प्रश्नपत्रहरूको अध्ययन** शीर्षकमा तयार गरिएको यो शोधपत्र स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उपयुक्त ठहरिएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

क.सं.	नाम, थर		हस्ताक्षर
१.	उप.प्रा. प्रेमप्रसाद भट्टराई	विभागीय प्रमुख तथा शोध निर्देशक	....
२.	प्रा.डा.पारसमणि भण्डारी	बाह्य परीक्षक	....
३.			....
४.			....

मिति : २०६८ / /

कृतज्ञताज्ञापन

अनुसन्धान एक सिर्जनशील र जटिल कार्य हो । यस्तो कार्य गर्नका निम्ति कडा परिश्रम, दृढ निश्चय र अदम्य साहसको आवश्यकता पर्दछ । मूल्याङ्कन र परीक्षण प्रणालीलाई स्तरीय तथा थप गुणस्तरयुक्त बनाउन समय-समयमा विभिन्न तहहरूको प्रश्नपत्रको अध्ययन विश्लेषण गर्न जरुरी हुन्छ । प्रश्नहरूको निर्माण गर्दा पाठ्यक्रमले तयार गरेको अपेक्षित उद्देश्यहरू सम्बोधन गर्न सक्नुपर्दछ । यसै सन्दर्भमा एम.एड.दोस्रो वर्षको ५९८ पाठ्यांश प्रयोजनार्थ **२०६७ सालको जिल्लास्तरीय परीक्षा (कक्षा-८) सुनसरी जिल्लामा सोधिएका नेपाली विषयका प्रश्नपत्रहरूको अध्ययन** शीर्षक चयन गरी यो शोधपत्र तयार पारिएको हो ।

यो शोधपत्र श्रद्धेय गुरुवर उपप्राध्यापक प्रेमप्रसाद भट्टराईको कुशल निर्देशन एवम् उचित मार्गनिर्देशनमा तयार पारिएको हो । प्रस्तुत शोधकार्यलाई पूर्णता दिन निरन्तर आफ्नो अमूल्य समय उपलब्ध गराई कुशल निर्देशन र उचित मार्गनिर्देशन प्रदान गर्नु हुने शोध निर्देशकप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

यस शोधपत्रको शीर्षक चयनदेखि लिएर समय-समयमा विभिन्न राय, सल्लाह र सुझाव प्रदान गर्नुहुने सुकुना बहुमुखी क्याम्पस इन्द्रपुर, मोरङ नेपाली भाषा शिक्षा विभागका एम.एड.तहमा प्राध्यापनरत सम्पूर्ण गुरुहरूप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । यस शोधपत्रको तयारीका क्रममा आइपरेका समस्याहरू समाधान गर्न आवश्यक सहयोग प्रदान गर्नुहुने प्रा.डा.टङ्कप्रसाद न्यौपाने र उप-प्राध्यापक तीर्थराज भट्टराईप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

यस शोधकार्यलाई निर्दिष्ट समयमा सम्पन्न गर्नका लागि मलाई बारम्बार सचेत गराइरहने पूजनीय बुबा धर्मप्रसाद भट्टराई, आमा देवमाया भट्टराई, अर्धाङ्गिनी तारा भट्टराई, छोरा सुजन भट्टराई र छोरी सुस्मिता भट्टराईप्रति हार्दिक कृतज्ञ छु । शोधपत्रलाई समयमा नै कम्प्युटर टाइप गरिदिनुहुने नेहा कम्प्युटर सेन्टरकी रञ्जना अधिकारीलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा यस शोधपत्रको समुचित मूल्याङ्कनका लागि शिक्षा शास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभाग सुकुना बहुमुखी क्याम्पस इन्द्रपुर, मोरङ समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

मिति : २०६८/४/१५

शोधार्थी
बलराम भट्टराई
सुकुना बहुमुखी क्याम्पस
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

शोधसार

विद्यालयहरूमा अध्यापन गरिने विषयहरूमध्ये नेपाली भाषाको महत्त्वपूर्ण स्थान रहेको छ । नेपाली भाषा शिक्षणको मूल्याङ्कन पद्धतिलाई सुधार गर्ने क्रममा भाषिक परीक्षणले अहम् भूमिका खेल्दछ । पाठ्यक्रम र विशिष्टीकरण तालिकाको दायरामा रहेर प्रश्नहरू निर्माण गरिनुपर्छ । त्यसबाट भाषिक परीक्षणको सार्थकता प्राप्त गर्दछ । वर्तमान शिक्षण र मूल्याङ्कन परिपाटीअनुरूप भाषिक परीक्षणका प्रश्नहरू उपयुक्त र गुणयुक्त हुनु पर्छ जसमा भाषिक सीपका चारओटै (सबै) पक्षहरूको सन्तुलित र वैज्ञानिक परीक्षण गर्ने प्रश्नहरू बनाइनुपर्छ । त्यसैले जिम्मेवार निकायले यस पक्षमा ध्यान दिनुपर्छ ।

२०६७ सालको जिल्लास्तरीय परीक्षा (कक्षा-८) सुनसरी जिल्लामा सोधिएका नेपाली विषयका प्रश्नपत्रहरूको अध्ययन नामक शोधपत्रमा उल्लेखित प्रतिनिधि प्रश्नपत्रभित्र रहेर गरिएको अनुसन्धान हो । यस प्रश्नपत्र अध्ययन विश्लेषणबाट सम्बन्धित पक्ष र जिज्ञासुलाई उपलब्धि हासिल हुने विश्वास गरिन्छ । यसलाई निम्न ५ भागमा विभाजन गरी अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ :

अध्याय एक : शोध परिचय

अध्याय दुई : प्रश्नहरूको सैद्धान्तिक परिचय

अध्याय तीन : प्रश्नपत्र विश्लेषणका बाह्य आधारहरूमा अध्ययनीय प्रश्नहरूको विश्लेषण

अध्याय चार : प्रश्नपत्र विश्लेषणका आन्तरिक आधारहरूमा अध्ययनीय प्रश्नहरूको विश्लेषण

अध्याय पाँच : निष्कर्ष तथा सुझाव

सन्दर्भसूची

परिशिष्टहरू

सङ्क्षिप्त शब्दसूची

उ.प्रा.	-	उप प्राध्यापक
उ.मा.वि.	-	उच्च माध्यमिक विद्यालय
एस.एल.सी.	-	स्कुल लिभिङ सर्टिफिकेट
क्र.स.	-	क्रम सङ्ख्या
त्रि.वि.	-	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
दो.सं.	-	दोस्रो संस्करण
नं.	-	नम्बर
नि.मा.	-	निम्न माध्यमिक
नि.मा.वि.	-	निम्न माध्यमिक विद्यालय
नेपा.शि.	-	नेपाली शिक्षा
प.सं.	-	प्रथम संस्करण
पा.पु.	-	पाठ्यपुस्तक
पा.वि.के.	-	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
प्र.नं.	-	प्रश्न नम्बर
प्रा.डा.	-	प्राध्यापक डाक्टर
प्रा.वि.	-	प्राथमिक विद्यालय
मा.वि.	-	माध्यमिक विद्यालय

विषयसूची

क्र.सं.		पेज नं.
	अध्याय-एक	**१ - ४**
१. शोध परिचय		**१**
१.१ शोधशीर्षक		१
१.२ शोध प्रयोजन		१
१.३ समस्या कथन		१
१.४ शोध/अध्ययनका उद्देश्यहरू		१
१.५ पूर्वकार्यको समीक्षा		२
१.६ अध्ययनको औचित्य र महत्त्व		३
१.७ अध्ययनको सीमा		३
१.८ अध्ययन विधि		४
१.९ शोधपत्रको रूपरेखा		४
	अध्याय-दुई	**५-२५**
२. प्रश्नहरूको सैद्धान्तिक परिचय		५
२.१ मूल्याङ्कनको अवधारणा		५
२.२ परीक्षा र मूल्याङ्कन		७
२.३ भाषिक मूल्याङ्कन		८
२.४ भाषिक मूल्याङ्कनको प्रकृति		९
२.४.१ एकीकृत र पृथकीकृत परीक्षण		९
२.४.२ पहिचानात्मक र उत्पादनात्मक परीक्षण		१०
२.४.३ औपचारिक र अनौपचारिक परिक्षण		११
२.४.४ परीक्षाका युक्तिहरू		१२
२.४.४.१ मौखिक परीक्षा		१२
२.४.४.२ लिखित परीक्षा		१३
२.४.४.३ प्रयोगात्मक परीक्षा		१३
२.५ परीक्षणका प्रचलित तरिका		१४
२.५.१ शिक्षक निर्मित परीक्षण		१४
२.५.२ प्रमाणिक परीक्षण		१५
२.६ भाषिक परीक्षण योजना		१५
२.६.१ परीक्षण उद्देश्यको निर्धारण		१६
२.६.२ पाठ्यक्रम विश्लेषण		१६
२.६.३ विशिष्टीकरण तालिका निर्माण		१६
२.७ प्रश्नपत्रको परिचय		१७
२.७.१ प्रश्नपत्रको प्रकृति		१८
२.७.१.१ विषयगत प्रश्न		१८

२.७.१.१.१ निबन्धात्मक प्रश्न १९
२.७.१.१.२ सङ्क्षिप्त उत्तरात्मक प्रश्न १९
२.७.१.२ वस्तुगत प्रश्न २०
२.७.१.२.१ बहुवैकल्पिक प्रश्न २०
२.७.१.२.२ खालीठाउँ भर्ने प्रश्न २०
२.७.१.२.३ जोडा मिलाउने प्रश्न २१
२.७.१.२.४ ठीक बेठीक छुट्याउने प्रश्न २१
२.८ प्रश्नको सङ्गठन र निर्देशन २१
२.९ परीक्षण प्रशासन र अङ्कनविधि २२
२.९.१ बुँदागत अङ्कमापन २२
२.९.२ प्रश्नगत अङ्कमापन २२
२.९.३ बहुपरीक्षकद्वारा अङ्कमापन २३
२.९.४ समूहगत अङ्कमापन २३
२.१० प्रश्न विश्लेषणका आधार २३
२.१०.१ तथ्याङ्कशास्त्रीय आधार २३
२.१०.२ सैद्धान्तिक आधार २४
२.१०.२.१ आन्तरिक आधार २४
२.१०.२.२ बाह्य आधार २५
२.१०.३ सारांश २५
अध्याय-तीन **२६ - ४०**
३. प्रश्नपत्र विश्लेषणका बाह्य आधारहरूमा अध्ययनीय प्रश्नहरूको विश्लेषण २६
३.१ बाह्य आधारमा प्रश्न विश्लेषण २६
३.१.१ निर्देशन २६
३.१.१.१ शीर्ष निर्देशन २७
३.१.१.२ प्रश्न निर्देशन २७
३.१.१.३ विकल्प निर्देशन २८
३.१.१.४ पृष्ठ निर्देशन २८
३.१.१.५ समय निर्देशन २९
३.१.१.६ अङ्क निर्देशन ३०
३.१.२ अङ्क विभाजन र समय निर्धारण ३०
३.१.२.१ पूर्णाङ्क र त्यसको वितरण ३१
३.१.२.२ उत्तीर्णाङ्क ३२
३.१.२.३ भाषिक सीप र अङ्क विभाजन ३२
३.१.२.३.१ पढाइ सीप र अङ्क विभाजन ३३
३.१.२.३.२ लेखाइ सीप र अङ्क विभाजन ३३
३.१.२.३.३ पढाइ/लेखाइ सीप र अङ्क विभाजन ३४
३.१.२.३.४ व्याकरण र अङ्क विभाजन ३४

३.१.२.३.५ शब्द भण्डार र अङ्क विभाजन ३५
३.१.२.४ समयको निर्धारण ३६
३.१.३ प्रस्तुति अनुक्रम ३६
३.१.४ प्रश्नपत्रको स्वरूप ३७
३.१.४.१ शीर्ष भाग ३७
३.१.४.२ आकार ३७
३.१.४.३ प्रश्न र पृष्ठ ३७
३.१.४.४ कागज ३८
३.१.४.५ छपाइ र सफाइ ३८
३.१.५ भाषा ३९
३.१.५.१ वर्ण विन्याससम्बन्धी त्रुटि ३९
३.१.५.२ चिह्नप्रयोगसम्बन्धी त्रुटि ३९
३.१.५.३ पदयोग र वियोगसम्बन्धी त्रुटि ३९
३.१.५.४ वर्ण वा अक्षर लोपसम्बन्धी त्रुटि ४०
३.२ सारांश ४०

अध्याय चार **४१-६०**

४. प्रश्न विश्लेषणका आन्तरिक आधारमा अध्ययनीय प्रश्नहरूको विश्लेषण ४१
४.१ आन्तरिक आधारहरू ४१
४.१.१ पाठ्यक्रम अनुरूपता ४१
४.१.२ विधा वा विषयवस्तुको उद्देश्य र प्रश्न ४२
४.१.३ विधा वा विषयवस्तुको सीमा र प्रश्न ४२
४.१.४ विधाको अङ्कभार र प्रश्न सन्तुलन ४३
४.१.५ विधागत समय र सापेक्षता ४४
४.२ भाषिक पक्षहरूको संयोजन र सन्तुलन ४४
४.२.१ पढाइ/लेखाइ सीप ४५
४.२.२ पढाइ सीप ४७
४.२.३ लेखाइ सीप ४७
४.२.४ व्याकरण ४८
४.२.५ शब्द भण्डार ४९
४.३ प्रश्नपत्रमा हुनुपर्ने गुणहरू ५०
४.३.१ विश्वसनीयता ५१
४.३.१.१ स्पष्टता ५१
४.३.१.२ सुराक दिने प्रश्न ५२
४.३.१.३ पुच्छ्रे प्रश्न ५२
४.३.१.४ असम्बद्ध विकल्पन ५३
४.३.१.५ असमान विकल्प ५३
४.३.१.६ कण्ठस्थीकरण ५४

४.३.२ वैधता ५४
४.३.२.१ विषयगत वैधता ५५
४.३.२.२ रचनात्मक वैधता ५६
४.३.२.३ अनुमानात्मक वैधता ५६
४.३.२.४ समवर्ती वैधता ५७
४.३.३ विभेदकारिता ५८
४.३.४ व्यावहारिकता ५८
४.४ भाषा ५९
४.५ सारांश ६०
अध्याय पाँच **६१-६६**
५. निष्कर्ष तथा सुझाव ६१
५.१ निष्कर्ष ६१
५.१.१ बाह्य आधार ६२
५.१.१.१ निर्देशन ६२
५.१.१.२ अङ्क विभाजन र समय निर्धारण ६२
५.१.१.३ प्रस्तुति अनुक्रम ६२
५.१.१.४ प्रश्नपत्रको स्वरूप ६२
५.१.१.५ भाषा ६३
५.१.२ आन्तरिक आधार ६३
५.१.२.१ पाठ्यक्रम अनुरूपता ६३
५.१.२.२ विधाको अङ्कभार र प्रश्न सन्तुलन ६४
५.१.२.३ भाषिक पक्षहरूको संयोजन र सन्तुलन ६४
५.१.२.४ प्रश्नपत्रमा हुनुपर्ने गुण ६४
५.१.२.५ भाषा ६४
५.२ सुझावहरू ६५
५.३ भावी अनुसन्धानका लागि सम्भाव्य शीर्षकहरू ६६
सन्दर्भसूची
परिशिष्टहरू
क) प्रतिनिधि प्रश्नपत्रहरू
ख) विशिष्टीकरण तालिका

तालिका सूची

क्र.सं.	शीर्षक	पेज नं.
1	बनोटको आधारमा प्रश्नपत्रको प्रकृति	13
2	विशिष्टीकरण तालिकाको नमुना	17
3	प्रश्नपत्रको पूर्णाङ्क र समय विभाजन	29
4	प्रतिनिधि प्रश्नहरूको अङ्क वर्गीकरण	31
5	पढाइ सीप र अङ्क विभाजन	33
6	लेखाइ सीप र अङ्क विभाजन	33
7	पढाइ/लेखाइ सीप र अङ्क विभाजन	34
8	व्याकरण परीक्षण र अङ्क विभाजन	35
9	शब्द भण्डार र अङ्क विभाजन	35
10	भाषिक क्षेत्र र अङ्कभार वितरण	45
11	व्याकरण परीक्षण तालिका	49
12	शब्द भण्डार परीक्षण तालिका	50

आरेख सूची

क्र.सं.	शीर्षक	पेज नं.
1	आरेख सङ्ख्या एक	32
2	आरेख सङ्ख्या दुई	46, 47, 48